

לעילוי נשמת

אאמו"ר הגאון רבי דב בן רבי זלמן זללה"ה

נלב"ע כב שבט תשפ"ד

אמי מורתי הצדקנית מרת שיינא בת רבי ישראל שלום ע"ה

נלב"ע יד סיון תשע"א

פרשת ואתחנן - נחמו תשפ"ה
שנה ט"ו

גליון תר"ח - 608

דברי ישר

לקוטים, מוסרים ופרפראות בפשט ובדרש
בפרשת השבוע ובענייני דיומא

בהוצאת מכון דברי ישר

בית ישר

ומכאן נלמוד התעוררות גדול בקיום המצוות, וכאן נוכל להתבונן במעלות המצוות ובכוחם ובשכרם העצום כאשר יעשה אותן האדם על השלימות.

ואפשר שנאמר כי לזה רמזו חז"ל במדרש שאמרו גדרים לה. פסל לך שמות לה, א, הפסולת שלך, משם נתעשר משה.

באו לומר כי מן המצוות שהן קלות בעיני האדם משם נתעשר משה, כלומר שעלה להשגה גדולה כי הוא העושר האמיתי ואין צריך לומר באותן המצוות שהן עיקר התורה ויסוד האמונה.

לימוד התורה הראוי - בעיון

אז יבדיל משה שלש ערים בעבר

הירדן מזרחה שמש ה, מא

וזאת התורה אשר שם משה לפני

בני ישראל ה, מה

הנצי"ב בהעמק דבר מבאר קשר הכתובים וענין הבדלת הערים, כי משה באותה העת היה עסוק ללמד את ישראל חק ומשפט דהיינו תורת העיון להוציא הלכות חדשות למעשה, ומכיון שכך, עשה פעולה שבזה ימצאו חפץ בתורת העיון.

מה היא תורת העיון?

יש לימוד הלכה שהוא למעשה כעת, ויש לימוד הלכה שהוא בצורת עיון.

לימוד התורה בעיון היינו שהנלמד עדיין לא בא למעשה, אבל לומדים את הענין קודם שיבוא המעשה לידנו ולימוד זה הוא היותר ראוי כי על ידי כך בטוח שלא תצא שגגה בהלכה יותר ממה שילמדוה כשיבא הדבר למעשה.

על כן כשלימד דרך זו, הבדיל הערים ועסק בהלכות ערי מקלט, ללמד שזו הדרך הראויה ללימוד ההלכה בעיון קודם שתבא למעשה.

[ובהרחב דבר מביא כי ירמיה היה מוכיח את בני דורו על כך שלא למדו ההלכה טרם שתגיע להם למעשה].

וזה קשר הכתובים אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש - וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, על ידי הבדלת הערים לימודם, כי כך לומדים את התורה.

מתי היתה הבדלת הערים

אז יבדיל משה שלש ערים בעבר

הירדן מזרחה שמש ה, מא

נחלקו רבי אברהם אבן עזרא והרמב"ן מתי היתה ההבדלה הזאת, לדעת הראב"ע ביום שהבדיל בערים אספם לומר להם את דברי הברית [המתחילים בפרק ה, א].

וקשה על דבריו מדוע עשה זאת אז, על כן הרמב"ן מבאר כי היה זה בהמשך למה שאסף את כל ישראל לבאר להם התורה [תחילת פרשת דברים] ואמר בפניהם תוכחותיו במה שעשו והאזהרות על ע"ז ועל יחוד השם והשלים להם שישמרו חוקיו ומצותיו למען ייטב להם, אז אמר במעמד לפניהם עתה נקיים המצוה אשר צונו השם, ותהיינה בצר במדבר ורמות בגלעד וגולן בבשן, ערי מקלט לנוס שמה כל רוצח בשגגה ואע"פ שאינן קולטות עד שיבדלו אותם שבארץ כנען, אמר מצוה שבאה לידנו נקיים אותה למען ייטב לנו.

טעמים להבדלת הערים בעת הזאת

אז יבדיל משה שלש ערים בעבר

הירדן מזרחה שמש ה, מא

הרמב"ן שהובא לעיל ביאר כי ההבדלה היתה לאחר שהתחיל לבאר להם התורה והוכיח להם תוכחותיו. הספורנו מבאר שעשה זאת כעת אחר שסיים ההקדמה לבאור התורה, להראות לישראל מה נכבד ענין שמירת המצוה שהקפיד לקיים קצת מצות עשה.

הלקח הנלמד מהבדלת הערים על ידי משה

אז יבדיל משה שלש ערים בעבר

הירדן מזרחה שמש ה, מא

פירש"י נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם. ואף על פי שאינם קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען, אמר: מצוה שאיפשר לקיים אקיימנה מכות י.

והוסיף על דבריו ברבנו בחיי דבר נפלא מאד וזה מלשונו: ואף על פי שידע משה שלא יהיו ערים אלו קולטות עד שיבדלו שלש בארץ כנען מכל מקום רצה להשתדל אפילו בחצי מצוה כדי להוסיף אותה על שאר מצוותיו וצדקותיו אשר עשה.

התורה היא המקלט

אֲזַי יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֶבֶר
הִירְדֵּן מִזְרַחָה שְׁמֶשׁ ה, מא
וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה, מח

וזה מלשון הרב חיד"א בפני דוד – אפשר לרמוז
שסמך וזאת התורה לערי מקלט לומר שהתורה יש לה
דין ערי מקלט, כשם שהבורח לערי מקלט אינו יכול
לצאת משם, כן הת"ח אינו יכול לפרוש מן התורה.
וכשם שכשיושב בערי מקלט, רודפו אינו יכול לו,
כן התורה העוסק בה, רודפו דהוא היצה"ר אין יכול
לו.

וגם כל זמן שקורא בתורה אין מלאך המות יכול לו
וכמו שמצינו בדוד המלך ע"ה שבת ל: ורבה בר נחמני
ב"מ פו. כשם שאין גואל הדם יכול להמיתו בעיר
מקלטו.

וכשם שבערי מקלט אם מכבדין אותו צריך לומר
רוצה אני, כן אם מכבדין אותו שיודע שתי מסכתות
צריך לומר שאינו יודע אלא אחת כמו שאמרו
בירושלמי שביעית פ"י ה"ג.

אין התורה מגינה על השונאה

אֲזַי יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֶבֶר
הִירְדֵּן מִזְרַחָה שְׁמֶשׁ ה, מא
וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה, מח

כתב החתן סופר, משה רבינו חשש שלאחר תוכחותיו
אולי יאמרו ישראל כי קשה עליהם לקבל עול גדול
כזה, ומכיון שכן בנקל עלול האדם לחטוא וליפול
ברשתו של היצה"ר באופן שאין מציל, לכן אמר להם
– דעו כי גם אם חטא האדם, לא מיד הוא נידון
ושאין תרופה למכתו, אלא כמו שהכנתי לכם ערי
מקלט לנוס שמה רוצח, כן ממש יש ערי מקלט
לחוטא לנוס שמה ולחיות, ועיר המקלט הזה היא
התורה הקדושה, וכל זמן שנאחז בה ניצול מעונש
וזכות התורה תולה לו עד שישוב בתשובה שלימה.
וזה השייכות של הבדלת הערים לאמרו וזאת
התורה, לומר שהערים והתורה פעולה אחת להם.

אבל בתנאי אחד, כמו שההורג נפש בשגגה אם הוא
שונא להנהרג אין העיר מקלט מגינה עליו, כך התורה
מגינה על החוטא רק אם לא שונא את התורה, אבל אם
ח"ו הוא שונא להתורה – לא עליו נאמר תורה מגנא
ומצלא אלא רק למי שאינו שונאה.

להתחיל, להיטיב לך ואם לא אז לאחריו

וּשְׁמַרְתָּ אֶת חֻקֵּי וְאֶת מִצְוֹתַי אֲשֶׁר
אֲנִי מֵצַוְךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטֵב לָךְ וּלְבִנְיֶיךָ
אַחֲרָיֶךָ וּלְמַעַן תֵּאָדָרֶיךָ יָמִים עַל הָאָדָמָה
אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כָּל הַיָּמִים.
אֲזַי יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֶבֶר הִירְדֵּן
מִזְרַחָה שְׁמֶשׁ ה, מ-מא
וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל ה, מח

הכלי יקר מחבר בין הפסוק המצווה על שמירת
החוקים והמצוות שעל ידי זה ייטב לשומר ולבניו
לפסוק של הבדלת הערים על ידי משה ולפסוק
המתחיל בסוף ענין ההבדלה – וזאת התורה אשר שם
משה לפני בני ישראל ומבאר כי סמיכותם אינה רק
בתורת 'סמוכים' אלא דבר אחד הוא.

מצינו, אומר הכלי יקר, שהאדם מתחיל במצוה
אע"פ שאינה יכולה לבא לידי גמר על ידו, אבל
מכל מקום מצוה שבאה לידו חייב לקיימה מכות י.
וכמו שמצינו בדוד שאמר לשלמה בנו וְהָיָה בְּעֵינֵי
הַכִּינּוֹתִי לְבֵית ה' זָהָב וגו' דברי הימים א כב יד, אע"פ
שידע שהוא אינו יכול לגמור המצוה כי לא הורשה
לבנות הבית, מ"מ התחיל במצוה אע"פ שידע באמת
שלא תהיה במלואה וטובה כי אם ע"י בנו.

דרך משל איש זקן הנוטע אילן לאתרוג של מצוה
אע"פ שהוא יודע באמת שלא יוכל לבא לידי מצוה
זו מ"מ בנוי יכולין לבא לידי קיומה, וכן ענינים
רבים נמצאו על זה האופן.

ועל זה נאמר בפסוק הקודם וּשְׁמַרְתָּ אֶת חֻקֵּי וְאֶת
מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מֵצַוְךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטֵב לָךְ וּלְבִנְיֶיךָ
אַחֲרָיֶיךָ, רצה לומר שאם תבא לידך איזו מצוה
תקיימה היום לאלתר אע"פ שאין טובה נגמר ונראה
לאלתר כי אם בזמן שבניך אחריך יגמרו המצוה,
מ"מ תעשה המצוה היום לאלתר בין שייטב לך –
שבידך לגומרה, בין שייטב ולבניך אחריך – כי אין
בידך לגומרה.

ועל זה נאמר אֲזַי יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים – אע"פ
שאינו קולטות עד שיבדלו אותן ג' בארץ מ"מ אמר
משה מצוה שבאה לידי אקיימה.

וזהו לשון אֲזַי – כשלימד את ישראל ענין זה בפסוק
הקודם, מיד עשה הוא הלכה למעשה בכיוצא בו כדי
שממנו יראו וכן יעשו בכל התורה ומצותיה, וע"ז
נאמר וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
שיעשו כיוצא בזה בכל מצות התורה.